

Inhoud

Woord vooraf	13
Inleiding	15
1. Een pedagogisch-didactisch basisschema	17
2. Componenten van een lesvoorbereiding	17
2.1 Leerdoelen van een les(senreeks) bepalen	17
2.2 De beginsituatie vaststellen	19
2.3 Leerinhouden kiezen en ordenen	19
2.4 Didactische werkvormen bepalen	19
2.5 Groeperingsvormen kiezen	19
2.6 Functioneren als opvoeder	20
2.7 Media kiezen en bewerken	20
2.8 Evaluatie voorbereiden en uitvoeren	20
3. Fasen van een les	22
3.1 Motivatiefase	22
3.2 Leerfase	23
3.3 Evaluatiefase	23
3.4 Differentiatiefase	24
Hoofdstuk 1 Product- en procesgericht onderwijs	31
1. Maatschappijgericht en persoonsgericht onderwijs	31
1.1 Maatschappijgericht onderwijs	32
1.2 Persoonsgericht onderwijs	32
2. Schoolorganisatie in het product- en procesgerichte model	33
2.1 De productgerichte school	33
2.2 De procesgerichte school	34
3. Leren en onderwijzen in de product- en procesvisie	34
3.1 Leren en onderwijzen in het productmodel	35
3.2 Leren en onderwijzen in het procesmodel	35
4. Aanvullend karakter van de twee visies: pedagogische verantwoording	38

Hoofdstuk 2 Leerdoelen van een les(senreeks) bepalen 43

1. Inleiding	43
2. Verschillende niveaus van algemeenheid	44
2.1 Algemene doelstellingen	44
2.2 Hoofddoelstellingen (leerplandoelstellingen, competenties en eindtermen (ontwikkelingsdoelstellingen))	46
2.3 Lerdoelen	46
3. Lerdoelen en persoonlijkheid	49
4. Cognitieve en motorische leerdoelen formuleren	51
4.1 Gesloten leerdoelen	52
4.1.1 De handeling moet operationeel zijn	52
4.1.2 De inhoud moet concreet zijn	53
4.1.3 Conditie worden bij voorkeur toegevoegd	54
4.1.4 Minimumprestatie	55
4.2 Open leerdoelen	57
4.2.1 Open leerdoelen formuleren	57
4.2.2 Gematigd open leerdoelen formuleren	58
4.2.3 Het belang van (gematigd) open leerdoelen	58
5. Affectieve leerdoelen formuleren	60
5.1 Een complexe categorie	60
5.2 Affectieve leerdoelen formuleren	60
5.2.1 Waarde	60
5.2.2 Attitude	61
6. Besluit bij de formulering van leerdoelen	62
7. Een classificatiesysteem van leerdoelen	63
7.1 Een taxonomie als referentiekader	63
7.2 Vereenvoudigde taxonomie van Romiszowski	64
7.2.1 Kennis	64
7.2.2 Vaardigheden	66

Hoofdstuk 3 De beginsituatie vaststellen 71

1. Inleiding	71
2. Leerlingkenmerken	72
2.1 Voorkennis	72
2.2 Cognitieve vaardigheden	75
2.3 Affectieve vaardigheden	78
2.3.1 Zelfbeeld	78
2.3.2 Zelfvertrouwen	79
2.3.3 Attributies	80
2.3.4 Motivatie	81
2.4 Metacognitieve vaardigheden	83

3. Onderwijskenmerken	84
3.1 Kenmerken van de leraar	84
3.2 Kenmerken van de klasgroep	85
3.2.1 De samenstelling van de klasgroep	85
3.2.2 Het klasklimaat	90
4. Omgevingskenmerken	91

Hoofdstuk 4 Leerinhouden kiezen en ordenen 95

1. Inleiding	95
2. Keuze van de leerinhoud in een product- en procesvisie	96
3. De context op het macro- en mesoniveau	99
4. De schikking van de leerinhouden	100
4.1 Vakken of thema's	101
4.2 Cursorische of exemplarische ordening	102
4.2.1 Cursorische ordening	102
4.2.2 Exemplarische ordening	102
5. De leerinhoud en de leerkracht	103
5.1 De leerinhoud	103
5.2 Digitale leerinhouden	104
6. Criteria voor de keuze van een leerinhoud	107

Hoofdstuk 5 Didactische werkvormen bepalen 111

1. Inleiding	111
1.1 Wat werkt? Het evidence-based principe	112
1.2 Overzicht van de didactische werkvormen	113
2. Aanbiedende werkvormen	114
2.1 Doceren	114
2.2 Demonstratie	116
2.3 Vertellen	117
3. Gespreksvormen	119
3.1 Onderwijsleergesprek	119
3.2 Klasgesprek	120
3.3 Leergesprek	123
3.4 Groepsdiscussie	124
3.4.1 Fasen van een groepsdiscussie	124
3.4.2 Suggesties	125
3.4.3 Varianten	125
4. Samenwerkingsvormen	128
4.1 Groepswerk	129
4.1.1 Soorten groepswerk	130
4.1.2 Suggesties	131

8 Leren en onderwijzen

4.2	Varianten van groepswerk	132
4.2.1	Brainstorming	132
4.2.2	Tweetallen	133
4.2.3	Jigsawmethode	133
4.3	Simulatiespel en rollenspel	134
4.3.1	Simulatiespel	134
4.3.2	Rollenspel	135
4.3.3	Suggesties	135
4.4	Besluit bij de samenwerkingsvormen	136
5.	Individualiserende werkvormen	137
5.1	(Begeleid) zelfstandig leren	138
5.1.1	Situering	138
5.2	Labopracticum	140
5.3	Zelfstudiepakket	142
5.3.1	Begripsomschrijving	142
5.3.2	Karakteristieken	142
5.3.3	Suggesties	143
5.4	Contractwerk	144
6.	Strategieën	146
6.1	Beheersingsleren (mastery learning)	146
6.2	Excursie	149
6.3	Huiswerk	150
6.3.1	Begripsomschrijving	150
6.3.2	Soorten huiswerk	151
6.3.3	Gebruikswaarde	153
6.4	Praktijkleren	154
6.4.1	Karakteristieken	154
6.4.2	Suggesties	156
6.4.3	Gebruikswaarde	157
6.5	Probleemgestuurd leren	158
6.5.1	Omschrijving	158
6.5.2	Karakteristieken	159
6.5.3	Soorten probleemtaken	159
6.5.4	Suggesties	161
6.6	Gevalsmethode (casestudie)	161
6.7	Flipped classroom	162
6.8	Co-teaching	164
Hoofdstuk 6 Functioneren als opvoeder		167
1.	Inleiding	167
1.1	Verbreiding in twee richtingen	168
1.2	Waarom verbreding?	168

2. Welke waarden?	170
2.1 Discussies	170
2.2 Waardevorming in een procesvisie	170
2.3 Een waardeproject	171
3. Gradaties in affectief gedrag	175
4. Methoden voor affectieve vorming	181
4.1 Inleiding	181
4.2 Relatie leerling-leraar	181
4.2.1 Situering	181
4.2.2 Wat is een goede leraar?	182
4.2.3 Belang van het schoolklimaat	184
4.3 Enkele bijzondere vormen van de relatie leerling-leerkracht	185
4.3.1 Het helpend gesprek	185
4.3.2 Het coachingsgesprek	186
4.3.3 Onderwijsstijl	187
4.4 Modeling	187
4.4.1 Omschrijving	187
4.4.2 Voorwaarden waaraan de modelpersoon moet voldoen	188
4.4.3 Suggesties	190
4.5 Bekrachtiging	191
4.5.1 Gedragsmodificatie	191
4.5.2 Straf	194
4.5.3 Aanmoediging en succesbeleving	196
4.5.4 Structuur aanbrenge	197
4.5.5 Feedback	198
4.6 Positieve groepskrachten inschakelen	200
4.6.1 Situering	200
4.6.2 Karakteristieken	201
4.6.3 Suggesties	201
4.7 Waardeverduidelijking	203
4.8 Orde houden	206
4.8.1 Omschrijving vanuit de gradaties in affectief gedrag	207
4.8.2 Concrete aanpak	208
4.8.3 Suggesties	210

Hoofdstuk 7 Media kiezen en bewerken 213

1. Inleiding	213
2. Functies van media	214
3. Keuze en gebruik van media	215
4. Factoren die de keuze en het gebruik van media beïnvloeden	215
4.1 Leerdoelen en leerinhoud	216
4.2 Leerling	217

10 Leren en onderwijzen

4.3	Leraar	218
4.4	Beschikbaarheid	219
4.5	Bruikbaarheid	219
4.6	Tijd	219
4.7	Randvoorwaarden	219
5.	Overzicht van enkele onderwijsmedia	220
5.1	Schoolbord	220
5.2	Een presentatie (aan de hand van een presentatieprogramma)	222
5.3	Video/dvd/online beeldmateriaal	224
5.4	ICT	225
5.4.1	Cd-rom	226
5.4.2	Game	226
5.4.3	Internet en zijn toepassingen	227

Hoofdstuk 8 Evaluatie voorbereiden en uitvoeren 235

1.	Inleiding	235
1.1.	Functie van evaluatie in het onderwijs	235
1.2.	Ontwikkelingen in het denken over evaluatie	236
1.3.	De evaluatiepraktijk in Vlaanderen	237
1.4.	Formatieve en summatieve evaluatie	237
1.5.	Product- en procesevaluatie, permanente evaluatie	239
1.6.	Fasen van het evaluatieproces	239
2.	Fase 1: gegevens verzamelen	241
2.1.	Toetsen	241
2.1.1.	Kenmerken van een goede toets	241
2.1.2.	Overeenkomsten en verschillen tussen het formatief en summatief gebruik van een toets	243
2.1.3.	Vraagvormen kiezen	244
2.1.4.	Items schrijven	257
2.1.5.	De toets samenstellen, afnemen, corrigeren, scoren en verwerken	259
2.2.	Andere evaluatievormen	262
2.2.1.	Kenmerken van andere evaluatievormen	263
2.2.2.	Observeren	266
2.2.3.	Portfolio als evaluatie-instrument	272
3.	Fase 2: beoordelen	272
3.1.	Beoordelingscriteria	273
3.1.1.	Criteriumgerichte beoordeling	273
3.1.2.	Groepsnormgerichte beoordeling	274
3.1.3.	Zelfgerichte beoordeling	274
3.2.	Formatieve evaluatie en paarsgewijs beoordelen	275
3.3.	Omgaan met cijfers en beoordelingscategorieën	275
3.3.1.	Cijfers in het onderwijs	275

3.3.2	Categorieën als alternatief	278
3.4	Beoordelen met beoordelingsschalen	281
4.	Fase 3: beslissen	285
4.1	Enkele vormen van onderscheid	285
4.1.1	Beoordelen en beslissen	285
4.1.2	Didactische beslissingen en eindbeslissingen	285
4.2	Didactische beslissingen	285
4.2.1	Twee didactische acties	286
4.2.2	De begeleidende klassenraad	286
4.3	Eindbeslissingen	287
4.3.1	Functie van eindbeslissingen	287
4.3.2	Beslissingsbevoegdheid: de delibererende klassenraad	288
4.3.3	Beslissingsregels	289
5.	Fase 4: rapporteren	290
5.1	Formatief rapporteren	290
5.1.1	Feedback	290
5.1.2	Drie types en vier niveaus van feedback	291
5.1.3	Toepassingen van feedback	293
5.2	Summatief rapporteren	295
6.	Terugblik als synthese	296
6.1	Formatieve evaluatiefasen	297
6.2	Summatieve evaluatiefasen	297
	Bibliografie	299
	Bijlage: Controlelijst bij de voorbereiding en uitvoering van een les	311
	Oplossingen van de taken	319
	Zaakregister	345